

Umsögn við fyrirhugaða lagsetningu um vindorku

1. Fyrirhugað frumvarp - MAT Á ÁHRIFUM LAGASETNINGAR

D-12 „Með frumvarpinu er m.a. verið að leggja til leiðir til að skýra og einfalda málsmeðferð og meðhöndlun vindorku til raforkuframleiðslu í íslenskum lagaramma og getur orðið liður í því að stýra slíkri uppbyggingu til hagsbóta fyrir umhverfið og sjálfbæra þróun.“

Það er þekkt að íslenskir aðilar í umboði erlendra fara víða um land til að finna landeigendur sem boðið er að skrifa undir samning fyrir vindorkuver og fá milljóna tugi á ári í leigu fyrir land. Margir þessara landeigenda gleypa við slíkum væntanlegum tékka og þá er ferlið komið af stað t.d. með matsáætlun til Skipulagsstofnunar.

Gerð er athugasemd við orðalag um að „einfalda málsmeðferð“. Einföldun á málsmeðferð má ekki setja í lög fyrr en búið er að setja ramma um uppbyggingu vindorkuvera og hvernig á að standa að uppbyggingu, sjá kafla 3 í þessu skjali en þar eru efnisatriði sem verður að skýra áður en lengra er haldið. Lagarammi um fiskeldi var mjög rýr fyrir um 15 árum síðan og hvað gerðist, íslenskir aðilar í umboði erlendra aðila, aðallega Norðmanna, sóttu um leyfi fyrir laxeldi í sjó á öllum stöðum sem hægt var að sækja um til að tryggja sér leyfi og staðsetningar.

Með því að byrja á því að „einfalda“ og jafnvel auðvelda málsmeðferð og þar með talið leyfisumsóknir er verið að opna á villta vestrið um umsóknir og leyfi og hleypa inn aðilum inn á svæði um land allt og síðar er ekki hægt að snúa til baka sbr. sem hefur gerst með laxeldi í sjó.

Varhugavert er að auðvelda og einfalda málsmeðferð og jafnvel setja upp slíkt regluverk að sveitarstjórnir hafi ríkt vald en ekki íbúar eða atvinnustarfsemi í nágrenni vindorkuvera. Nærsamfélag þ.e. íbúar og atvinnustarfsemi við mögulega vindorkugarða verða fá meira vægi, ekki eingöngu sveitarstjórnarmenn. Fólk og atvinnustarfsemi t.d. ferðaþjónusta í næsta nágrenni við fyrirhugaða vindorkugarða verður að hafa sterkara vægi en finna má í skýrslum/skjölum um fyrirhugaða lagasetningu um vindorku.

Gerð er athugasemd við þau áform stjórnvalda að búa til flýtiðgerð í leyfisveitingum vegna vindorku. Til að hægt sé að mynda breiða sátt um uppbyggingu vindorkuvera þarf að setja ítarlega vinnu af stað sem greinir og fjallar um öll helstu álitaatriði sem snúa að vindorkuverum óháð laga- og reglugerðarluta, kostnaðarskiptingu milli opinbera aðila og leyfisveitingaferli. Setja verður í lagasetningu mörk á uppbyggingu vindorkuvera t.d. stærð, umfang, hæð, jarðrask, vegagerð, flutningar og hvað eina áður en villta vestrið í leyfisveitingum fer af stað.

E – 3. Samfélagslegur ávinningur veginn á móti kostnaði og fyrirhöfn (ekki gerð krafa um tölulegt mat) „Vel heppnuð lagasetning af framangreindum toga hefur án vafa verulegan samfélagslegan ávinning.“

Hver er samfélagslegur ávinningur? Þetta er túlkánlegt orð. Er það samfélagslegur ávinningur að vindorkuver sem byggt er upp á jörð og bóndinn fær verulegan fjárhagslegan ávinning en nágrannar þess líða verulega fyrir það? Er það samfélagslegur ávinningur að raforka sem framleidd er úr vindorkuveri og er t.d. nýtt í framleiðslu á rafeldsneyti sem jafnvel er flutt á erlenda markaði og nýtist ekki íslensku samfélagi?

Það er ekki hægt að setja fram hugtök í áformaðri lagasetningu án dýpri skýringa. Skýra þarf hvað felst í samfélagslegum ávinningi og hvernig vindorkuver á ákveðnum stað nýtist samfélaginu sem fær yfir sig öll neikvæðu áhrifin af vindorkugarði og hefur jafnvel bein og neikvæð áhrif á aðra atvinnu í nálægð við vindorkugarðinn, t.d. ferðaþjónustu.

2. Fyrirhugað frumvarp - ÁFORM UM LAGASETNINGU

A-2: Þessi orkukostur krefst almennt styttri undirbúnings- og framkvæmdatíma en vatnsafls- eða jarðvarmavirkjanir auk þess sem vindorkuver geta haft í för með sér minna óafturkræft rask en hefðbundnari orkukostir sé vel að þeim staðið.

Hér er einföldun sett fram. Nú þegar eru aðilar (erlendir aðilar með íslenska umboðsmenn) farnir að merkja sér svæði um allar koppa grundir og jafnvel sent matsáætlun til Skipulagsstofnunar þar sem áformin eru slík í stærð, hæð vindmylla, jarðraski, flutningum, áhrifum á samfélag, dýralíf og náttúru og eru verulega neikvæð og óafturkræf framkvæmd. Sjá betur í kafla 3 í þessu skjali.

F-1: Hverjir eru helstu hagsmunaaðilar?

Hagsmunaaðilar eru fjölmargir verði frumvarpið að lögum. Hér má nefna hagsmunaaðila á sviði náttúruverndar, dýralífs, útivistar, ferðaþjónustu, sveitarfélaga, raforkufyrirtækja og fyrirtækja um raforkudreifingu. Umfangsmikið samráð á sér nú stað við framangreinda aðila í tengslum við það starf sem unnið er að af hálfu starfshópsins.

Hér er einnig einföldun og hvergi minnst á fólk sem býr í nálægð við vindorkugarða og aðila t.d. með ferðaþjónustu. Setja þarf í lög að hagsmunaaðilar eru einnig fólk/íbúar sem búa eða eiga verulegra hagsmuna t.d. í 25 km fjarlægð frá fyrirhuguðu vindorkuveri og þar sem vindorkuver er reist þá hefur það fyrst og fremst áhrif á íbúa í nálægð við garðana og atvinnu þeirra s.s. ferðaþjónustu. Ferðaþjónusta og vindorkuver í bakgarði fara aldrei saman. Ferðaþjónusta til sveita er verulega atvinnuskapandi og tekjugefandi en vindorkuver ekki. Því eru stærstu hagsmunaaðilarnir fólkíð sjálft sem býr í nálægð við vindorkuver og atvinna þeirra. Það er ekki nóg að sveitarfélög séu einu aðilar nærsamfélags.

F-3 Samráð sem þegar hefur farið fram

Mikið samráð hefur átt sér stað á vegum starfshópsins við hagsmunaaðila á sviði náttúruverndar, dýralífs, útivistar, ferðaþjónustu, sveitarfélaga, raforkufyrirtækja og fyrirtækja um raforkudreifingu, auk ýmissa opinberra stofnana sem koma að málefnum vindorkunnar.

Sama hér og fyrir ofan, það verður að setja inn í lagasetningu að hagsmunaaðilar eru íbúar og atvinnustarfsemi á áhrifasvæði vindorkuvera.

F-4 Fyrirhugað samráð

Sama hér og fyrir ofan, það verður að setja inn í lagasetningu að hagsmunaaðilar eru íbúar og atvinnustarfsemi á áhrifasvæði vindorkuvera.

H-4 Mælikvarðar á árangur og útkomu. „Ráðuneytið mun halda utan um árangur og útkomu verði frumvarpið að lögum“.

Hvað er hér verið að reyna að segja? Hvað er árangur? Hvað er úrkoma? Og fyrir hverja? Þetta orðalag þarfnast skýringa.

3. Almenn um vindorkuver

Vitað er og hafa verið fluttar fréttir af því að erlendir aðilar (með íslenska umboðsmenn) ganga jarða á milli á Íslandi til að tryggja sér land til að reisa vindorkuver. Landeigendum eru lofaðar gífurlegar fjárhæðir fyrir leigu á landi. Síðan eru fluttar fréttir af áformum erlendra aðila sem hafa hug á að byggja upp rafdíselframleiðsluverksmiðju(r). Aðilar að þessum verksmiðjum eru ekki endilega að horfa á orkuskipti á Íslandi. Ekkert gæti stoppað þessi fyrirtæki að selja rafdísel hæst bjóðanda og þá erlendis. Á ráðstefnu Landsvirkjunar sem haldin var 2. febrúar 2023 kom fram að aðilar hafi komið með þá hugmynd að reisa vindorkuver og slíka verksmiðju við hliðina, því jöfnunarorkan er ekki til eins og sakir standa.

Gerð er athugasemd við það að ekki eigi taka stefnumarkandi ákvörðun um það hvert raforkan fer sem kemur frá vindorkuverum. Eðlilegast er að skilyrða að hún fari öll inn á dreifikerfið á Íslandi til notkunar á Íslandi á meðan vinna við orkuskipti fer fram hér á landi, en geti ekki lekið til erlendra aðila erlendis.

Vindorkuverin sjálf

Eftirfarandi atriði skipta mjög miklu máli inn í framtíðina og eru forsenda þess **að sátt náist** um uppbyggingu vindorku á Íslandi og því verður að skýra betur í lagasetningu hvernig á að sía út vindorkuhugmyndir.

3.1 Stærð og umfang

Stærð vindmylla sem áformað er að reisa á ýmsum stöðum á landinu er slíkur að rétt er að setja fram á myndrænan hátt til að stjórnmálamenn og almenningur geti með einhverju móti áttað sig á þeim gríðarlegu áformum sem nú þegar eru komin í umhverfismat.

Skýringar:

A: Hefðbundin háspennulína um landið, í byggð eða óbyggð, 20-26 m að hæð dökkar að lit.

B: Búrfellslundur Landsvirkjunar, vindmyllur 77 m að hæð.

C: Klausturselsvirkjun við hliðina á vinsælasta ferðamannastað Austurlands, allt að 250 m að hæð.

D: Hallgrímskirkja 74 m að hæð.

Í gegnum tíðina hafa komið fram andmæli og ósætti um staðsetningu háspennulína og oft erfitt að endurnýja gamlar línur eða leggja nýjar vegna andmæla. Halda ráðamenn þjóðarinnar að þegar áform eru um vindorkuver sem eru að slíkri stærðargráðu að ein vindmylla er 11 sinnum hærri en háspennulína og yfirleitt hvít að lit og með ljósi á toppi, að „breið sátt ríki um uppbyggingu“?

3.2 Framkvæmdasvæði og flutningar

Það að byggja upp stærstu vindorkuverin sem nú þegar eru komin í ferli umhverfismats þá verða stjórnvöld að greina og meta aðstæður og kröfur til framkvæmdasvæða. Sum þessara framkvæmdasvæða sem nú þegar er búið að semja um við landeigendur og merkja á korti eru staðsett þar sem uppbygging vindorkuvers er óframkvæmanleg vegna flutnings á jarðefni, steypu og íhlutum í vindmyllur nema verulegur kostnaður verði við uppbyggingu vega og brúa og verulegt jarðrask.

Það verður að setja fram kröfur til framkvæmdasvæða hvort um er að ræða gróið land, votlendi, sandar eða slíkt.

Það er alþekkt að íslenska vegakerfið er mjög víða í lélegu ásigkomulagi, víða einbreiðar brýr, sveitavegir sem þola ekki þungaflutninga og víða engir vegir t.d. í þeim verkefnum sem búið er að tilkynna til Skipulagsstofnunar. Í drögum að matsskýrslum sem nú liggja fyrir er fjallað um að nýta eigi vegslóða sem fyrir eru og líta þannig á að búið er að raska landi. Þessir vegslóðar eru yfirleitt jöfnun á jarðvegi með þunnu malarlagi ofan á og munu aldrei bera þá þungaflutninga sem fyrirhugaðir eru við reisingu vindorkugarðs.

Þar sem vindorkuverum verður niður komið – hver á að borga vegagerð, byggingu brúa, styrking vega, nýir vegir? Verður Vegagerðinni gert að framkvæma það? Í frétt um daginn segir að það taki 100 ár miðað við núverand fjármagn að endurbæta malarvegi landsins.

3.3 Efnistaka

Efnistaka, efnisflutningar og flutningur á steypu er gríðarlega mikil í tengslum við stór vindorkuver.

Áður en samþykkt verði að hleypa í gegn áform um vindorkugarða þurfa stjórnvöld gera skýlausa kröfu um staðsetningu vindorkugarða með t.t.t efnisflutninga og efnisnáma, hámark flutninga og hámark þungaflutninga. Sem dæmi fyrir Klausturselsvirkjun þá er þar um að ræða

- *Efnisflutningur allt að 540.000 m³, hver hefðbundinn malarflutningabíll með vagni tekur 11.5 m³ og búkolla 15-20m³. Heildarflutningar gætu orðið allt að 46.000 ferðir með jarðefni önnur leið og aðrar 46.000 ferðir tómir. Efni í slíka flutninga er ekki að finna í nágrenninu og því verulegar vegalengdir á efnisflutningum.*
- *Steypa, allt að 60.000 m³ sem gerir um 8.000 ferðir með steypu og 8.000 ferðir til baka tómir.*

Hvað er mikil kolefnislosun í slíku verkefni?

3.4 Ásýnd, hljóð, ljós og samfélag

Ásýndarmengun er mikil á stórum vindorkuverum, með vindmyllum sbr. mynd að ofan, staðsett á opnu svæði, í nálægð við heimili fólks, jafnvel á heiðum og við vinsæla ferðamannastaði eða þar sem fólk er mikið á ferðinni.

Þó að fyrsta skilgreining starfshóps ráðherra er að ekki eigi að byggja upp vindorkuver innan marka hálendisins þá eru óbyggð svæði s.s. utan skilgreiningu á hálendi Íslands t.d. heiðar á Austurlandi sem eru víða flatar og ásýndin gífurlega mikil úr mikilli fjarlægð. Nú eru tvö stór verkefni á teikniborðinu á heiði á Austurlandi með ásýnd frá öllu mið Austurlandi. Bæði þessi verkefni eru stutt frá vinsælustu ferðamannastöðum Austurlands, Stuðlagili og Hengifossi. Búseta frá þessum svæðum er u.þ.b. í 3 km frá framkvæmdasvæði.

Fyrir utan að hafa hvítan vindmylluskóg á óbyggðu svæði á heiði, þá er þekkt að glampaáhrif og skuggaflökt eru frá vindmyllum og lágtíðnihljóð. Einnig er ljósmengun en ljós á vindmyllum

upp á heiðum er því veruleg. Eitt af markmiðum stjórnvalda er að „**breið sátt ríki um uppbyggingu og tekið tillit til sjónrænna áhrifa, dýralífs og náttúru**“.

Áður en samþykkt verði að einfalda leyfisferli og hleypa í gegn áform um vindorkugarða þurfa stjórnvöld gera skýlausa kröfu um áhrif vindorkuvera á ásýnd, hljóð og ljós á umhverfið og nærsamfélagið þ.e. íbúa og atvinnu í nágrenninu.

3.5 Áhrif á dýralíf og flug

Í skýrslu starfshóps frá árinu 2023 er fjallað um mikilvæg fuglasvæði og farleiðir fugla eru meiri háttar áhrifapáttur við ákvörðun. Það verður líka taka með í reikninginn mikilvæg svæði hreindýra. Mikilvægt er að taka tillit til áhrifa vindorkuvera á flug. Dæmi, fyrirhuguð vindorkuver á Fljótsdalsheiði og Klausturselsheiði eru í fluglínu til og frá Egilsstaðaflugvelli, sem er eini flugvöllur Austurlands, bæði innanlands og millilandaflugvöllur.

Áður en samþykkt verði að hleypa í gegn einföldun á leyfisveitingum um vindorkugarða þurfa stjórnvöld gera skýlausa kröfu um áhrif vindorkuvera á dýralíf, flug, notkun efna og mengun.

3.6 Tenging við flutningskerfi eða tengivirki

Varhugavert er að horfa nær eingöngu á að vindorkuver séu staðsett við flutningskerfi eða tengivirki til að réttalæta uppbyggingu. Ef heimilt verði að byggja upp vindorkugarð nærri flutningskerfi þá hlýtur að liggja fyrir að endurnýja þurfi viðkomandi flutningskerfi því varla ber það alla þá nýju orku sem mögulega verður til í vindorkugarði, nema rafðísilverksmiðja verði einnig reist á staðnum. Það kallar á enn meiri framkvæmdir og rask. Röskun á svæði þar sem flutningskerfi eru nú staðsett eru smávægileg í samanburði við röskun á landi við uppbyggingu vindorkuvera.

4. Ferðamannalandið Ísland

Ferðapjónusta er íslenskum efnahag gífurlega mikilvæg. Samtök ferðapjónustunnar hefur unnið úr viðhorfskönnun meðal ferðamanna varðandi uppbyggingu vindorkuvera.

Mikilvægasta söluvara íslenskrar ferðapjónustu er upplifun ferðamanna af náttúru Íslands eða um 90% ferðamanna velja áfangastaðinn vegna náttúrunnar.

Viðhorf ferðamanna til vindorkuvera í stórbrotnu landslagi (hálendi, víðerni) er almennt mjög neikvætt. Aftur á móti er viðhorfið jákvæðara gagnvart staðsetningu á láglendi nálægt öðrum mannvirkjum.

Tryggja þarf að ferðamannastaðir með augljóst aðdráttarafl verði ekki fórnarlömb sjónrænnar mengunar af vindorkuverum s.s. Gullfoss, Stuðlagil, Dettifoss, Dynjandi, Hengifoss o.s.frv.

5. Samantekt

Fyrirhuguð lagasetning um að *auðvelda og flýta* fyrir framkvæmdum á vindorku er sett fram með slíkum hraða að stórslys eru í auglýn.

Til að „**breið sátt ríki um uppbyggingu**“ vindorku á Íslandi og tekið er tillit til „sjónrænna áhrifa, dýralífs, náttúru og samfélags“ þurfa stjórnvöld setja inn í lagasetningu mörk á uppbyggingu vindorkuvera sem snúa m.a. að:

- Staðsetningu m.a. m.t.t. íbúa, ferðapjónustu í nærsamfélagi og áfangastaða ferðamanna.
- Staðsetning m.a. m.t.t. votlendis, gróið land, aðkomu, efnisflutninga, jarðvinnu, þungaflutninga.
- Fjöldi vindmylla og hæð þeirra.
- Skilgreina nærsamfélag sem sátt á að ríkja um. Það getur varla verið nóg að landeigandi og erlendur aðili sem byggir vindorkuverin geti ákveðið staðsetningu, stærð og umfang. Það er heldur ekki nóg að sveitarstjórn hafi eingöngu vald sem nærsamfélag, heldur verður að skilgreina íbúa og atvinnustarfsemi á áhrifasvæði vindorkugarða sem verulega hagsmunaaðila.
- Ásýnd, hver er ásættanleg ásýnd? Er það eins og háspennumöstur, eða vindmyllur eins og eru í Búrfellslundi eða hvað?
- Mengun; ljósmengun, ásýndarmengun, skuggaflökt, glampaáhrif, hljóðmengun, notkun á afisingarvökva, önnur efnanotkun, plastmengun.
- Áhrif vindorkuvera á flug.
- Dýralíf, fuglar, hreindýr.
- Veðurfar í mismunandi landshlutum. Lognið er þekkt víða um land.
- Hvað þýðir röskun á landi? Er nóg að vegslóði sé um heiði og þá heitir það raskað land, sem mun vera dropi í hafi í samanburði við uppbyggingu á stórum vindorkugarði.
- Almenna vegakerfið og þungaflutningar, hver á að bera kostnað við að lagfæra og nýbyggja vegi fyrir þessar framkvæmdir?

Einnig þarf að setja í lagaramma:

- Orkan sem kemur frá vindmyllum, er hún skilyrt orkuskiptum á Íslandi eða má bara stofna verksmiðju um rafdísel og selja erlendis þar sem mögulega hærra verð fæst?
- Jöfnunarorka, hvaðan kemur hún og hvernig?
- Endurnýjun á núverandi flutningskerfis, hvað er hægt að fækka vindorkuverum á móti þess að betrum bæta núverandi flutningskerfi?

Umsögn þessa sendir

Stefanía Katrín Karlsdóttir landeigandi og ferðapjónustubóndi við Stuðlagil, fjölmennasta ferðamannastað Austurlands